

Stanovisko Európskeho výboru regiónov – Inovácia a modernizácia vidieckeho hospodárstva

(2016/C 120/04)

Spravodajca: Randel LÄNTS, člen zastupiteľstva mesta Viljandi (EE/SES)**I. KONTEXT**

1. V rámci stratégie Európa 2020 sa najmä mestá a veľkomestá považujú za motory hospodárskeho rastu. Ciele stratégie však nebude možné splniť ako ani zachovať územnú súdržnosť, ak sa nevyužije celkový potenciál, čo zahŕňa aj potenciál vidieckych oblastí.
2. Vidiecke oblasti a prechodné regióny predstavujú 91 % z celkovej plochy EÚ a žije v nich 60 % obyvateľov EÚ, pričom sa v nich vyprodukuje 43 % HDP a nachádza sa v nich 56 % pracovných miest v EÚ.
3. Prostredníctvom vidieckeho života sa uchováva bohaté kultúrne, architektonické, prírodné, sociálne, kulinárske a hospodárske dedičstvo. Preto majú vidiecke oblasti veľký význam, pokiaľ ide o nové politické stimuly na podporu udržateľného rozvoja a územnej súdržnosti.
4. Mnohé vidiecke oblasti v Európskej únii čelia podobným problémom, ako je napr. fyzická dostupnosť, vzdialenosť od rozhodovacích a výskumných centier a od vzdelávacích inštitúcií, či nedostatočná technická infraštruktúra, v dôsledku čoho sa ešte viac prehĺbuje technická priepasť. Účasť na trhu práce je vo vidieckych oblastiach nižšia, pričom sa tu vytvára menej pracovných miest. Tieto oblasti však zároveň ponúkajú celý rad výhod: prírodu, príjemné životné podmienky, menšie znečistenie životného prostredia a mnohé iné výhody.
5. Treba však mať na zreteli, že vidiecke oblasti sa v dôsledku svojich charakteristík a problémov môžu od seba vo veľkej miere odlišovať. Niektoré z nich čelia vyludňovaniu a starnutiu obyvateľstva, ako aj nízkej hustote zaľudnenia a územnej roztrúsenosti, zatiaľ čo iné prímestské oblasti sú pod narastajúcim tlakom v dôsledku zvyšovania dopytu po stavebných pozemkoch a demografického vývoja. Spomalenie hospodárskeho rastu spôsobuje v niektorých oblastiach pokles poľnohospodárskej činnosti, zatiaľ čo iné oblasti zaznamenávajú narastajúci úspech vďaka cestovnému ruchu a/alebo prítahovalecstvu, a to vzhľadom na svoje prírodné prostredie alebo iné kvality životného prostredia. V niektorých oblastiach existuje pomerne dobrá sieť cestných komunikácií a dobrá informačná a komunikačná infraštruktúra, zatiaľ čo iné oblasti sú pomerne izolované. Niektoré sa nachádzajú na pevnine, zatiaľ čo iné sú v ostrovných regiónoch, a tie musia čeliť znevýhodneniam súvisiacim s ich ostrovným charakterom. Ich spoločným znakom je, že úroveň rozvoja vidieckych oblastí zaostáva za úrovňou rozvoja EÚ, a najmä mestských oblastí, a že tento rozdiel sa naďalej zväčšuje.
6. V každom prípade európska legislatíva uznáva rôzne typológie vidieckych oblastí, ako sú horské oblasti a riedko osídlené oblasti, ktoré musia mať osobitné zameranie zahŕňajúce ich obmedzenia a potenciál ich rozvoja.
7. Zachovanie vysokej kvality verejných a súkromných služieb si často vyžaduje výrazné politické, občianske a finančné úsilie a väčšiu solidaritu medzi mestskými a vidieckymi oblasťami. Rozvoj verejných služieb alebo produktov môže byť zároveň novou podnikateľskou výzvou. Prostredníctvom podmienok na zadávanie verejných zákaziek sa napr. môžu vytvárať stimuly pre podniky, aby hľadali inovatívne alebo podobné riešenia.
8. V porovnaní s predchádzajúcim obdobím klesol objem finančných prostriedkov dostupných v rámci SPP o 11,1 %. V záujme vyrovnania tohto rozdielu už 11 členských štátov prijalo rozhodnutie preniesť prostriedky z prvého do druhého piliera a päť členských štátov, z ktorých sú štyri stredoeurópske a východoeurópske krajiny, ktoré dostávajú menej priamych platieb, ako je priemer v EÚ, sa rozhodlo konať opačne. Tieto prostriedky sú však naďalej určené skôr na dosiahnutie príjmov ako na modernizáciu a podporu vidieckych oblastí.

9. Skutočná politika rozvoja vidieckych oblastí je nemysliteľná bez zohľadnenia všetkých zainteresovaných strán. Európske inštitúcie, členské štáty, ako aj regionálne a miestne samosprávy by vo svojich programoch rozvoja vidieka mali primerane zohľadňovať sociálne začlenenie, boj proti chudobe a podporu hospodárskeho rozvoja vo vidieckych oblastiach. Zníženie prostriedkov veľmi sťažuje miestnym a regionálnym samosprávam financovanie týchto priorít.

10. Na program LEADER je z rozpočtu EPFRV vyčlenených len 6 %, čo možno v niektorých členských štátoch nebude stačiť na oživenie investícií. Pritom od roku 1991 bolo pomocou programu LEADER vytvorených až 150 000 pracovných miest a ide o dôležitý nástroj, ktorý podporuje zamestnanosť a pomáha udržiavať a ďalej rozvíjať hospodársky a sociálny systém vo vidieckych oblastiach.

11. Okrem navýšenia rozpočtových prostriedkov by sa mal rozšíriť aj rozsah miestneho rozvoja s cieľom zahrnúť všetky projekty na podporu hospodárskeho a sociálneho rozvoja vo vidieckych oblastiach. Mala by sa podporiť spolupráca malovýrobcov v záujme zvýšenia ich výrobných kapacít, zvýšenia výkonnosti miestnych trhov, riešenia problémov súvisiacich s krátkymi dodávateľskými reťazcami a v záujme podpory rozvoja produktov a spoločného marketingu. Prostredníctvom takýchto opatrení sa môže posilniť aj spolupráca s regionálnymi inštitúciami vzdelávania a odbornej prípravy, ako aj siete iniciatívy LEADER a iné formy miestnej spolupráce.

12. V štúdiu o podpore miestneho rozvoja so zreteľom na politiku súdržnosti, osvedčené postupy a možnú budúcu politiku, ktorú vypracovalo GR Európskej komisie pre regionálny rozvoj, sa odporúča zriadiť platformu koordinácie miestneho rozvoja, ktorá by mala za úlohu integrovať miestny rozvoj do stratégie Európa 2020. Platforma by mala byť zameraná na zjednodušenie postupov a preskúmať, či sú jednotlivé sektorové politiky koherentné. V praxi by mala mať podobu medziútvarenej pracovnej skupiny Komisie a prípadne by sa mohla rozšíriť aj o zástupcov iných inštitúcií EÚ.

13. Ako zdôraznili niektoré štúdie, dôležitý príspevok k rozvoju vidieckych spoločenstiev a podpore inovácií v tomto prostredí čoraz viac prinášajú siete pre rozvoj vidieka, pretože dokážu poskytovať poradenstvo a informácie pre rozvoj tvorivých riešení miestnych problémov, sprostredkovať výmenu poznatkov a osvedčených postupov medzi členmi a nachádzať zdroje financovania; preto možno len privítať a podporiť zriadenie Európskej siete pre rozvoj vidieka a siete Európskeho inovačného partnerstva podľa článkov 52 a 53 nariadenia č. 1305/2013.

14. Počas predchádzajúceho programového obdobia 2007 – 2013 bolo pre rozvoj vidieka poskytnutých 91 miliárd EUR z EPFRV a 85 miliárd EUR z ostatných štrukturálnych fondov. Nové nariadenie o EFRR sa však na druhej strane zameriava najmä na mestské oblasti, zatiaľ čo vidiecke oblasti sa v ňom ani nespomínajú. Preto si treba položiť otázku, aké sú zostávajúce možnosti spolufinancovania rozvojových projektov vo vidieckych oblastiach prostredníctvom ostatných štrukturálnych fondov (najmä z EFRR a ESF) vzhľadom na skutočnosť, že väčšina opatrení uvedených v nariadení o rozvoji vidieka sa vzťahuje na poľnohospodárstvo.

15. Rovnako je potrebné zaoberať sa otázkou spolupráce medzi fondmi s cieľom riešiť prostredníctvom špecifickej pomoci situáciu oblastí s nízkou hustotou obyvateľstva čeliacich závažným a trvalým demografickým znevýhodneniam.

16. Z nedávneho prehľadu o vykonávaní operačných programov vyplýva, že z EFRR je zatiaľ na investície vo vidieckych oblastiach vyčlenených len 22,6 miliardy EUR. Je to len 11 % z celkového rozpočtu EFRR.

17. Treba zdôrazniť, že európske fondy určené na územnú spoluprácu môžu tiež prispieť k spoločnému využívaniu technických a ľudských zdrojov v cezhraničných oblastiach s cieľom rozvoja vidieckych oblastí ležiacich v pohraničných regiónoch.

18. Európska komisia a Európska investičná banka (EIB) predstavili 23. marca 2015 model poľnohospodárskeho záručného fondu, ktorého úlohou je zlepšiť prístup k úverom vo vidieckych oblastiach, aby poľnohospodári a iní aktéri vo vidieckych oblastiach mohli ľahšie získavať úvery.

19. Pokles počtu obyvateľov a odchod mladých ľudí z vidieka do stredne veľkých miest alebo veľkomiest je závažným problémom v celej Európe. Hlavnými dôvodmi sú neexistujúce pracovné miesta, nízke mzdy a malá príťažlivosť. Podnikatelia vo vidieckych oblastiach sa na druhej strane sťažujú, že nevedia nájsť nových, kvalifikovaných pracovníkov. Preto treba urýchlene zlepšiť odborné vzdelávanie na vidieku, a to pokiaľ ide o počiatkové odborné vzdelávanie, ako aj ďalšie odborné vzdelávanie.

20. Dôležité je, aby sa zabezpečilo pružné a rýchle vzdelávanie s rozsahom primeraným danému regiónu v oblastiach, v ktorých je to potrebné. Odborné vzdelávanie je samozrejme ťažšie zabezpečiť na vidieku ako v mestách, pretože bydliská študujúcich sú rozptýlené a existujú rozdielne potreby. Jedným z najjednoduchších spôsobov, ako zapájať vzdelávacie inštitúcie a podniky, je starostlivosť o stážistov, ktorí však bez externej podpory môžu pre malé podniky predstavovať neprímeranú záťaž. Malo by sa zväziť aj vypracovanie programov na podporu podnikov, ktoré sa starajú o stážistov a ponúkajú im dôstojnú odmenu a reálnu perspektívu dlhodobého zamestnania. Regionálne odborné a iné vzdelávacie inštitúcie by mali mať k dispozícii rozsiahle zdroje a mala by sa zachovať ich jasne vymedzená úloha, pokiaľ ide o odbornú prípravu a preškolenie. Občianska spoločnosť v niektorých oblastiach prispela k vytvoreniu potrebných inštitúcií a o tieto skúsenosti by sa mala podeliť s ostatnými oblasťami.

21. Vďaka rýchlemu technickému rozvoju narástol význam lesného hospodárstva pre vidiek a jeho hospodárstvo. Lesné hospodárstvo dnes poskytuje oveľa viac ako len drevo ako surovinu. Spracované drevo sa využíva v stavebníctve a drevné vlákna nachádzajú uplatnenie napr. v odevnom, automobilovom a dokonca aj v potravinárskom priemysle.

22. Rýchle telekomunikačné siete majú kľúčový význam pre konkurencieschopnosť a hospodársky rast. Kvalitné digitálne služby sa môžu ponúkať iba vtedy, ak existuje rýchle a spoľahlivé pripojenie na internet. Hoci širokopásmové pokrytie v EÚ sa za posledných niekoľko rokov výrazne zlepšilo a v niektorých oblastiach je k dispozícii potrebná infraštruktúra, mnohé miesta ešte stále výrazne zaostávajú. Okrem toho štatistiky týkajúce sa pokrytia nie vždy odrážajú kvalitu služieb širokopásmového pripojenia vo vidieckych oblastiach. V súlade s cieľmi stanovenými v Digitálnej agende pre Európu 2020 treba vynaložiť úsilie na zabezpečenie rovnakej kapacity v celej EÚ. Rozdiel medzi mestom a vidiekom je v tejto oblasti obzvlášť zreteľný. V niektorých oblastiach, v ktorých je prístup v zásade daný, však koneční užívatelia musia počítať s ďalšími značnými investíciami, ktoré musia hradiť z vlastného vrecka. Je potrebné vyvinúť úsilie o ďalšiu podporu prenikania virtuálneho trhu, zvyšovanie dostupnosti digitálnych komunikačných služieb za prijateľné ceny, ako aj zavádzanie online služieb vo vidieckych oblastiach.

23. Okrem dostupnosti infraštruktúr treba zabezpečiť, aby občania a podniky primerane využívali túto ponuku. Zo štúdií vyplýva, že tieto možnosti sa aj napriek dobrej dostupnosti internetu využívajú len v obmedzenej miere. Opatrenia v oblasti školenia a šírenie informácií o rôznych možnostiach – najmä o využívaní IKT na vývoj výrobkov v malých podnikoch – by mohli byť príležitosťou pre vidiecke oblasti.

24. V súčasnosti sa pojem „inteligentné mestá“ spája väčšinou s veľkými mestami, v ktorých sa uskutočňuje zmena a hľadajú sa perspektívy rozvoja. Aj vidieckym oblastiam by sa však mohlo odporučiť, aby sa zaujímali o túto koncepciu. „Mesto“ a „vidiek“ by sa nemali vnímať ako protiklady, ale by sa mali rozvíjať v súčinnosti, ku ktorej môžu prispieť nové technológie a ich uplatnenie na mieste. Aby sme sa vyhli protikladu mesta a vidieka, mali by sme skôr hovoriť o „inteligentných regiónoch“.

25. Spoločná poľnohospodárska politika reguluje poľnohospodárstvo, a preto zohráva dôležitú úlohu v oblasti rozvoja vidieka. Na regionálnej úrovni je rozvoj vidieka úzko spojený s rozvojom poľnohospodárstva. Vidiek sa nemusí nevyhnutne spájať s poľnohospodárstvom, pričom je však isté, že rovnako nemôže existovať ani bez poľnohospodárstva. Rozvoj poľnohospodárstva sa nedá realizovať samostatne, a preto treba aj v budúcnosti zabezpečiť konvergenciu systémov podmienenosti a cieľov poľnohospodárstva a rozvoja vidieka, v zmysle ktorého sa rozvoj poľnohospodárstva musí zameriavať na zvyšovanie životnej úrovne nielen vidieckeho obyvateľstva, pracovníkov pôsobiacich v poľnohospodárstve, ale aj obyvateľov susedných miest.

26. Európske inovatívne partnerstvo „poľnohospodárska produktivita a udržateľnosť“ je novou koncepciou zameranou na odstraňovanie slabých stránok, nedostatkov a prekážok, ktoré bránia vypracovaniu a marketingu dobrých nápadov z oblasti európskeho výskumu a inovácie alebo ich spomaľujú. Riešenia sa musia hľadať, najmä pokiaľ ide o nedostatočné investície, zastarané právne predpisy, chýbajúce normy a problémy v dôsledku roztrieštenosti trhu.

27. Vzhľadom na zložitú fyzickú dostupnosť mnohých vidieckych oblastí, ktorá im bráni v plnom využití svojho hospodárskeho potenciálu, je tiež potrebné, aby európske fondy zohľadnili riadne prepojenie vidieckych a mestských oblastí prostredníctvom rýchlych dopravných spojení, ktoré budú zároveň rešpektovať okolité životné prostredie.

II. POLITICKÉ ODPORÚČANIA

EURÓPSKY VÝBOR REGIÓNOV

28. sa domnieva, že hospodárske, environmentálne a sociálne problémy, ktoré existujú vo všetkých regiónoch, a najmä vo vidieckych oblastiach Európskej únie, je možné riešiť len prostredníctvom integrovaných politických stimulov,

a preto navrhuje:

29. uvítať novoustanovený spoločný strategický rámec a vyzvať Komisiu, aby pokračovala v harmonizácii pravidiel planých pre štrukturálne fondy s cieľom lepšie plánovať a riadiť rozvoj vidieka;

30. zabezpečiť účinnosť a efektívnosť legislatívnych ustanovení týkajúcich sa integrácie fondov, inovácií v poľnohospodárstve a vo vidieckych oblastiach a prístupy založené na spolupráci, ktoré sú hlavnou novinkou reformy politiky rozvoja vidieka;

31. usilovať sa o diferencované príspevky a zohľadňovať potreby vidieckych oblastí vo všetkých oblastiach politik EÚ, tak ako je to v súčasnosti v prípade miest;

32. upozorňovať na to, že úsporné opatrenia a všeobecné krátenie rozpočtových prostriedkov pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka ohrozujú životaschopnosť vidieckych oblastí, a preto sú v protiklade so zásadou územnej súdržnosti v EÚ;

33. požiadať Komisiu, aby lepšie podporovala vidiecke oblasti, ktoré museli vynaložiť veľké úsilie, aby zmenili svoj hospodársky model, ako napríklad prejsť z poľnohospodárstva na cestovný ruch;

34. zvýšiť celkovú finančnú podporu EÚ na rozvoj vidieka, aby sa vyváži rastúca koncentrácia poľnohospodárskej výroby, ktorá vedie k veľkým regionálnym rozdielom, a stanoviť hornú hranicu pre prevody z druhého do prvého piliera;

35. zväziť pri strednodobom preskúmaní viacročného finančného rámca vyčlenenie väčšieho objemu finančných prostriedkov EÚ na podporu miestneho rozvoja v programovom období 2014 – 2020;

36. vyzvať, aby bol pre program LEADER priznaný minimálny podiel prevyšujúci 5 % celkového príspevku z EPFRV vzhľadom na to, že teraz sa už uznáva význam podpory rozvoja vidieka;

37. venovať osobitnú pozornosť programom zameraným na obnovu alebo rozvoj malých obcí a/alebo obcí, ktorým hrozí vylúčenie, a na premenu týchto obcí na turistickú atrakciu prostredníctvom zhodnotenia ich historicko-kultúrneho dedičstva;

38. podporovať požiadavku Európskeho hnutia za vidiek (Mouvement Européen de la Ruralité – M.E.R.) a rozšírenej pracovnej skupiny Európskeho parlamentu pre vidiecke, horské a odľahlé oblasti, aby Európska komisia vypracovala bielu knihu, ktorá by mohla slúžiť ako východisko pre politiku rozvoja vidieckych oblastí po roku 2020;

39. aktívne podporovať koordinačnú platformu, ktorú má Európska komisia vytvoriť pre oblasť miestneho rozvoja;
40. zdôrazňovať význam vidieckych oblastí ako pólov rozvoja a inovácií, ktoré prispievajú k stratégii Európa 2020;
41. zakotviť v EFRR jasné vyjadrenie o prínose spolupráce medzi mestskými a vidieckymi oblasťami a zintenzívnené funkčné posudzovanie tohto priestoru s cieľom naplno využiť potenciál takejto spolupráce a prostredníctvom nej podstatne prispieť k územnej súdržnosti;
42. vysloviť nesúhlas so zásadou makroekonomickej podmienenosti na vyčlenenie finančných prostriedkov EÚ vzhľadom na to, že je potrebné zohľadniť aj sociálne a environmentálne ukazovatele;
43. venovať osobitnú pozornosť inovačným prístupom vo vidieckych oblastiach, pretože môžu slúžiť ako vzor pre iné regióny a územia;
44. zasadzovať sa za to, aby sa finančné prostriedky EIB, poľnohospodárske inovačné programy a vedecký výskum zameriavali najmä na oblasti s chovom dobytka a oblasti s prírodným znevýhodnením, čo je prípad horských oblastí, ako aj na malé poľnohospodárske podniky rodinného charakteru, pričom treba zohľadniť aj riešenia v oblasti sociálnych výziev s cieľom zachovať udržateľné poľnohospodárstvo vo všetkých regiónoch a zachovať vidiecke spoločenstvá, čím sa zmiernia regionálne rozdiely;
45. zdôrazňovať význam inovačného partnerstva pre modernizáciu hospodárstva vo vidieckych oblastiach, predovšetkým v časti, v ktorej sa navrhuje dosiahnuť užšie prepojenie medzi poľnohospodárskou politikou a politikou výskumu, medzi výskumníkmi a poľnohospodármi. V tejto súvislosti treba plne využiť opatrenia stanovené v nariadení č. 1305/2013 na podporu priority „podnietiť prenos poznatkov a inovácií v poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve a vo vidieckych oblastiach“;
46. žiadať, aby sa na európskej úrovni vypracovali príslušné usmernenia, v ktorých budú stanovené funkcie a úlohy rôznych vidieckych vnútroštátnych sietí, ako aj spôsoby poskytovania pomoci pri výkone príslušných plánov rozvoja vidieka;
47. snažiť sa lepšie koordinovať inovačnú politiku na úrovni EÚ;
48. vyjadriť hlboké poľutovanie nad skutočnosťou, že vidiecke oblasti nepatria do hlavnej cieľovej skupiny inovačného partnerstva Európskej komisie pre miestny rozvoj (inteligentné mestá a spoločenstvá);
49. vyjadriť poľutovanie nad výsledkami predbežnej správy o vykonávaní operačných programov, kde sa zdôrazňuje skutočnosť, že v súčasnosti len 11 % prostriedkov EFRR má byť vyčlenených na vidiecke oblasti;
50. zmodernizovať ponuku odborného vzdelávania na vidieku a prispôbiť ju celosvetovým podmienkam hospodárskej súťaže a potrebám miestnych podnikov;
51. usilovať sa o to, aby časť zdrojov ESF bola vyčlenená na odborné vzdelávanie a odbornú prípravu vo vidieckych oblastiach, ktoré sa musia ďalej rozvíjať;
52. vyzvať Komisiu, členské štáty a ich príslušné miestne a regionálne orgány, aby podporovali spoluprácu medzi podnikmi a regionálnymi inštitúciami vzdelávania a odbornej prípravy, ako aj uľahčovali vytváranie stredísk na podporu inovácií v poľnohospodárstve, a to na základe riešení, ktoré už boli overené v iných členských štátoch;
53. zopakovať výzvu, aby sa široká verejnosť vzdelávala o dôležitosť zachovania vidieckych oblastí pre všetkých obyvateľov⁽¹⁾, a v dôsledku toho zaručiť obyvateľstvu vidieckych oblastí poskytovanie základných verejných služieb, ako je vzdelávanie, zdravotnícke alebo sociálne služby;

(¹) NAT-V/029.

54. vypracovať opatrenia na podporu vývoja produktov v malých podnikoch a odstraňovať prekážky na trhu a tiež podporovať konzumáciu potravín z miestnych zdrojov a krátke dodávateľské reťazce pre distribúciu poľnohospodársko-potravinárskych výrobkov;
55. vyzvať na to, aby sa s pomocou prístupových sietí novej generácie podporujúcich implementáciu Digitálnej agendy pre Európu 2020 zintenzívnilo úsilie vynakladané na podporu rozvoja rýchleho internetu vo vidieckych oblastiach;
56. zdôrazniť skutočnosť, že sa musia zlepšiť základné vedomosti v oblasti IKT.

V Bruseli 10. februára 2016

Predseda
Európskeho výboru regiónov
Markku MARKKULA
